

OSNOVNA ŠKOLA FRA DIDAKA BUNTIĆA ČITLUK

**TEMA ZA STRUČNO USAVRŠAVANJE:
RANA KOMUNIKACIJA I NJEZINA ULOGA U UČENJU**

UČITELJICA: ANAMARIJA VLAHO

ČITLUK, OŽUJAK, 2021. GODINE

UVOD

Od neprocjenjive je važnosti razumjeti rane procese učenja i pratiti novija istraživanja ranog komunikacijskog razvoja da bi mogli otkriti kako i zbog čega dolazi do jezičnih i komunikacijskih poremećaja kod djece.

Predverbalna komunikacija i njezin uredni razvoj pozitivno utječe na kasniji uredan govorno-jezični razvoj. Predverbalna kao i verbalna komunikacija omogućuju zadovoljavanje socijalnih potreba i temelj su u učenju te kognitivnom i socijalnim razvoju djeteta.

Postojanje savjetodavnih i preventivnih programa pomoći će roditeljima da stvore najbolje uvjete koji će potaknuti komunikacijski razvoj kod njihova djeteta.

ZAŠTO JE VAŽNA RANA KOMUNIKACIJA ?

Rana komunikacija važna je za rano učenje kojim se dijete psihički oblikuje (Olson, Bates, Bayles, 1984., prema Ljubešić, 2001.). Razdoblje rane komunikacije, odnosi se na razdoblje od rođenja djeteta do otprilike šeste godine života. Prijelaz s neverbalne na verbalnu komunikaciju ostvaruje se postepeno, od pojave prvih riječi tijekom druge godine života, a kod djeteta sa zaostajanjem u razvoju kroz više godina. To razdoblje u razvoju verbalne komunikacije naziva se tranzicijskim razdobljem (Golinkoff, 1983., prema Ljubešić, 2001.).

Značajno postignuće u razdoblju predverbalne komunikacije je pojava intencijske komunikacije. Ako postoje smetnje u razvoju intencionalnosti i teorije uma, može doći do teških oblika komunikacijskog poremećaja, kao što su autizam i Aspergerov sindrom, ali i do raznih pragmatičko – jezičnih poremećaja (Bishop, 2000., prema Ljubešić, 2001.).

Razdoblje predverbalne komunikacije obuhvaća razdoblje predintencijske i razdoblje intencijske komunikacije. Do intencijske komunikacije dolazi pojavom združene pažnje.

Združena pažnja je završnica dugog procesa koji je započeo interakcijama dojenčeta licem u lice s odraslim odmah nakon rođenja i početna je točka u komunikaciji o vanjskom svijetu (Carpenter, Nagell, Tomasello, 1998., prema Ljubešić, 2001.). To je pojava kod koje dijete združuje svoju pažnju s pažnjom odraslog na istom predmetu, te je otkrilo način kako da pažnju odraslog usmjeri na željeni predmet i time dijete postaje dovoljno zrelo da druge doživi kao intencijska bića. Rezultati istraživanja pokazuju da ove promjene nastaju u dobi od 8 – 12 mjeseci. Poruke koje dijete odašilje u razdoblju predintencijske komunikacije, rezultat su njegovog fizičkoga i psihičkoga stanja, a roditelji na njih reagiraju kao na intencijske komunikacijske signale, iako oni još to zapravo nisu. Tijekom druge polovice prve godine života dijete počinje shvaćati da može manipulirati drugima tako da prenosi svoje namjere. Komunikacijska sredstva koje dijete upotrebljava tijekom predverbalne komunikacije da bi izrazilo svoje komunikacijske namjere su geste, vokalizacija i prve riječi. Petnaestomjesečno dijete će, pokazujući prstom prema određenome predmetu, pogledom provjeriti je li pridobilo zanimanje drugoga i određenom intonacijom ili riječju zahtijevati taj predmet, dok će npr. devetomjesečno dijete samo ispružiti ruke prema željenome predmetu i glasanjem izraziti nezadovoljstvo.

Djetetovo učenje je optimalno ako roditelji na adekvatan način potiču svoje dijete. Ako roditelj i dijete uživaju u međusobnoj interakciji, te ako roditelji djetetu posvećuju punu pažnju, reagiraju na njegove poruke i ne pokazuju nikakve znakove pritiska i opterećenja, potiču dijete primjereno njegovom razvojnom stupnju i potrebama. U sređenim uvjetima roditelji se intuitivno obraćaju svom djetetu glasom koji je viši, služe se brojnim ponavljanjima, stankama i gestama, naglašavaju pojedine riječi, govore sporije i jasno, i sve se to odvija na nesvjesnoj razini što je potrebno zbog optimalne usklađenosti s djetetovim potrebama.

Nasuprot tome, poticanje djeteta može biti prekomjerno ili nedostatno. Može doći do raznih problema u međuodnosu djeteta i roditelja, posljedica čega su interakcijski poremećaji. Kod današnje generacije mladih roditelja sve učestalija pojava je nesigurnost i stanje pojačanog stresa što uvelike pridonosi komunikacijskim smetnjama u odnosu roditelja i malog djeteta (Mechthild Papoušek, 1999., prema Ljubešić, 2001.). Negativan čimbenik je i namjera roditelja da sve izvedu savršeno i da imaju potpunu kontrolu nad djetetom. Takvo ponašanje proizlazi najviše iz neiskustva s malom djecom. Okolnosti kao što su trajna psihička nesigurnost i stanje jačeg stresa predstavljaju prijetnju u ophođenju s djetetom u predverbalnom razdoblju i njegovim potrebama. Verbalna komunikacija temelji se na kumulaciji kognitivnih sposobnosti postignutih u predverbalnoj komunikaciji. U razdoblju rane verbalne komunikacije dijete kombinira riječi i služi se kratkim jednostavnim rečenicama. Sposobnost kombiniranja riječi i postepeno usvajanje materinskoga jezika dokazuje da dijete primjećuje i razumije sve složenije odnose između objekata i događaja u njegovoj okolini.

Analizom velikog broja istraživanja zaključeno je da postoje određeni pretpokazatelji kasnijeg jezičnog razvoja. Mnogi roditelji su zbunjeni i osjećaju se bespomoćno kada primijete neka odstupanja u jezičnom razvoju u usporedbi s drugom djecom jer ne znaju hoće li određeni problem s vremenom nestati ili je on upozorenje na razliku koja bi mogla biti trajnije prirode. Da bi se smanjila roditeljska neizvjesnost, spriječile dodatne smetnje, na vrijeme prepoznao poremećaj i omogućila pravovremena terapija, od presudne je važnosti poznavanje ranih prediktora jezično – govornih poremećaja. McCathren, Warren i Yoder (1996., prema Ljubešić, 2001.) navode četiri varijable koje imaju predikcijsku valjanost za kasniji jezični razvoj: brbljanje, razvoj združene pažnje, leksičko razumijevanje te kombinatorička i simbolička igra.

Odgodena pojava brbljanja, tj. kanoničkog glasanja, upozoravajući je znak za kasniji govorno – jezični razvoj (Oller et al, 1999., prema Ljubešić, 2001.). Oller sa suradnicima (Oller et al 1995, 1998, 1999., prema Ljubešić, 2001.) već desetljećima istražuje razvoj vokalizacije od fonacijskog do kanoničkog stadija. Faze razvoja podijelio je u fonacijsku, koja traje od rođenja do 2. mjeseca i u kojoj se dijete glasa kvazivokalima i glotalima; stadij primitivne artikulacije, koji obuhvaća razdoblje od 2. do 4. mj. u kojem dijete guče; stadij proširenja koji se odnosi na razdoblje od 4. do 7. mj. i obilježava ga pojava vokala i marginalnog brbljanja; i na kraju, kanonički stadij koji traje od 7. d. 10. mj. i karakteriziraju ga dobro oblikovani slogovi. U fonacijskom stadiju dijete ima pasivan vokalni trakt prilikom proizvodnje kvazivokala, tj. bez pozicioniranja jezika, usana i oblikovanja rezonantnih prostora. Nasuprot tome, u stadiju primitivne artikulacije dijete guče, i pri tome je supraglotalni trakt aktivan. U stadiju proširenja, prisutna je sličnost vokala s pravim vokalima. Dokazano je da pojava kanoničkog brbljanja malo ovisi o okolinskim čimbenicima. Veliku ulogu u stvaranju okolnosti za jezični razvoj imaju roditelji kada na kanoničko brbljanje reagiraju kao na riječi pridajući im značenje.

Iako je o združenoj pažnji već bilo govora, spomenut ću još neke karakteristike. Združena pažnja je socio – kognitivna vještina bitna za učenje riječi (Tomasello, 1995., prema Ljubešić, 2001.). Tomasellova istraživanja (Tomasello i Todd, 1983., prema Ljubešić, 2001.) su pokazala da kad su dijade majka – jednogodišnje dijete sadržavale više epizoda sa združenom pažnjom, da su djeca imala opsežniji rječnik s osamnaest mjeseci.

U predlingvističkom razdoblju nije lako predvidjeti kasniji jezični razvoj zbog subjektivnih podataka roditelja. Stoga je bolje roditeljima dati ček – listu, odnosno ponuditi odgovor, a ne tražiti da ga sami formuliraju. Roditeljima treba objasniti razliku između situacijskog i jezičnog razumijevanja, jer je samo jezično razumijevanje prediktivno za kasniji jezični razvoj. Djeca koja nisu razumjela temeljni leksik, imala su najmanji napredak u ekspresivnome rječniku.

Simbolička igra javlja se tijekom druge godine života i karakterizira je to da dijete uzima određeni predmet koji bi označio na neki drugi, npr. list papira može biti tanjur.

Kombinatoričkom igrom dijete stavlja predmete u određene odnose, npr. stavljanje lutke u auto. Igram se razvijaju simboličke sposobnosti koje su bitne za usvajanje jezika. Istraživanja su pokazala da su kombinatorička igra i jezični razvoj u međusobnoj korelaciji. Ako dijete ranije uđe u fazu kombinatoričke igre, obično i ranije progovori (Bloom, 1993., prema Ljubešić, 2001.). Stupanj razvoja pragmatike u djeteta rezultat je njegovih lingvističkih, kognitivnih i socijalnih vještina. Kod analize uporabe jezika u socijalnoj okolini treba promotriti razvoj komunikacijskih funkcija u djeteta, odgovaranje na komunikaciju i izmjenu uloga u konverzaciji (Dewart, Summars, 1995., prema Ljubešić, 2001.). Učenje po modelu u verbalnoj komunikaciji uvelike utječe na razvoj pragmatike u djeteta. Prve komunikacijske funkcije su instrumentalna, regulacijska i interakcijska (Holland, 1975., prema Ljubešić, 2001.). Instrumentalna funkcija podrazumijeva verbalno iskazivanje potreba, regulacijska verbalni utjecaj na ponašanje drugih ljudi, i interakcijska, verbalno održavanje socijalnog kontakta s drugim ljudima. Dijete s pragmatičkim poremećajem ima poteškoća u ovladavanju ovim funkcijama.

U razdoblju predverbalne komunikacije, kada dijete još nije prohodalo, držanje i nošenje djeteta u naručju omogućava mnogo interakcije licem u lice s roditeljem. Dijete počinje učiti komunikacijske obrate, odnosno izmjenu uloga u komunikaciji (dijete vokalizira, pa odrasli vokalizira). Te rane interakcije dijete – roditelj su neophodne da bi došlo do protokonverzacije koju karakterizira vremenska usklađenost u izmjeni uloga i nalikuje na konverzaciju odraslih govornika. Protokonverzacija prethodi konverzaciji, a izmjena uloga u protokonverzaciji je jednostavnija. U protokonverzaciji se jednostavno izmjenjuju ponašanja između roditelja i djeteta, dijete primjećuje opadajuće intonacijske obrasce, tj. završetak iskaza roditelja nakon kojih slijedi stanka i na taj način postepeno usvaja «ja pa ti» ponašanja što je lagani uvod u kasniji razvoj konverzacije koja se temelji na nizu pravila pomoću kojih djeca uočavaju kraj, odnosno početak razmjena između kojih slijedi kratka stanka. U ranoj verbalnoj konverzaciji, pragmatičke

vještine su još nerazvijene, i zbog toga su stanke u djeteta duge. Iz tog razloga, važno je strpljivo dopustiti djetetu da kaže ono što je naumilo. Da bi potakli dijete u području pragmatičkih vještina, trebamo posjedovati odgovarajuće znanje o djetetovim razvojnim karakteristikama.

RANA KOMUNIKACIJA U DJETETOVU RAZVOJU

Da se dijete emocionalno normalno razvijalo, potreban je snažan emocionalan odnos djeteta i najčešće majke, koja ima stabilan i zaštitnički odnos prema djetetu. Takav odnos dovodi do nastanka privrženosti koja se očituje kao separacijski strah pred nepoznatim osobama na prijelazu iz prve u drugu godinu života. Teškoće u uspostavljanju regulacije između djece i roditelja mogu već u dojenačkoj dobi dovesti do tzv. regulacijskih poremećaja. Podatak o tome u kakvim uvjetima života može doći do ovakvih oblika smetnji je vrlo kontradiktoran, jer osim u siromašnom zemljama u kojima se ove smetnje najčešće javljaju, prisutne su i u razvijenim zemljama. Problem zapravo leži u psihosocijalnim opterećenjima sve većeg broja današnjih obitelji. Zbog toga je neophodno informirati društvo o značenju kvalitete ranih interakcija da bi se spriječile kasnije smetnje u ponašanju.

Regulacijski poremećaj, koji se još naziva i poremećaj ranih interakcija, očituje se prekomjernim plakanjem, te poremećajem spavanja i hranjenja bez organskih uzroka i time otežava djetetove prve godine života. Kada je djetetu uskraćena komunikacija, otežano je usvajanje ponašanja primjerenih dobi i djetetova socijalizacija. Ako se na vrijeme ne intervenira i ne poduzima ništa u uklanjanju takvih problema, stanje postaje sve gore, dijete često izražava prkos i ljutnju, te nastaje «ljepljenje» za roditelje.

Privrženost je ključna da bi dijete pokazalo zainteresiranost za istraživanje okoline. Dijete u sebi ima težnju za novim spoznajama i istraživanjem vlastitih mogućnosti što je potaknuto predverbalnom komunikacijom i primjerenom odnosu djeteta i roditelja u svakodnevnim aktivnostima. Djetetu je potrebno poticanje od strane okoline da bi širilo svoju spoznaju. Na sazrijevanje djetetovih kognitivnih procesa utječu roditelji ako su spremni na manipulaciju od strane djeteta, ako motiviraju dijete na samostalno djelovanje te oponašaju dijete i potiču ga da i ono oponaša njih (Papoušek i Papoušek, 1990., prema Ljubešić, 2001.). Pojavom brbljanja u djeteta roditelji usporavaju tempo govora i uvode različite glazbeno – ritmičke igrice, a pojavom prve riječi pojednostavljaju sintaksu, biraju jasne i najuobičajenije riječi, i takva poticanja su veliki korak prema razvoju spoznaje i jezika u djeteta.

KOMUNIKACIJSKI RAZVOJ U DJECE S POSEBNIM POTREBAMA

Djeca s teškoćama u razvoju ne posjeduju toliku razinu komunikacijske kompetencije kao djeca urednoga jezičnoga razvoja. Uzrok tome su najčešće roditelji koji ne potiču dovoljno svoje dijete, odnose se direktivno prema njemu i preuzimaju vrlo dominantnu ulogu u komunikaciji (Marfo, 1991., prema Ljubešić, 2001.). Zbog manje zastupljenosti komunikacije u takva djeteta, roditelj taj manjak pokušava nadomjestiti većom količinom vlastitih informacija u komunikaciji. Oko 70 % američke predškolske djece s posebnim potrebama ima jezične i komunikacijske poremećaje. Ovakvo visoka učestalost ukazuje na značajnu korelaciju između teškoća u razvoju i poremećaja verbalne komunikacije. Sama činjenica da se dijete razlikuje od većine djece urednoga razvoja stvara veliki pritisak roditeljima koji daju sve od sebe da još više potaknu djetetov razvoj, a ponekad prekomjerno uključuju dijete na različite dodatne terapije. S vremenom roditelji postaju sve više opterećeni i zaokupljeni, kao i samo dijete, čime je i sama spontanost i opuštenost komunikacije ugrožena. U svijetu postoje različiti pristupi djelovanja na predverbalnu komunikaciju malog djeteta s posebnim potrebama i njegovih roditelja (McCollum, Hemmeter, 1997., prema Ljubešić, 2001.).

ZAKLJUČAK

Postoje razlike među djecom u stupnju komunikacijskog razvoja što je rezultat nejednakog podupiranja djece u predverbalnoj komunikaciji. Javnosti još nije dovoljno poznata važnost predverbalne komunikacije za razvoj verbalne komunikacije, stoga društvo treba informirati o potrebi prevencije i važnosti predverbalne komunikacije da bi se djetetu omogućila pravovremena terapija.

LITERATURA

Vladimir Stančić, Marta Ljubešić- Jezik, govor, spoznaja, 1994. god. Hrvatska sveučilišna naklada

Ljubešić, M. (2001.). Rana komunikacija i njezina uloga u učenju i razvoju djeteta. *Dijete i društvo*, 3, str. 261-278.

Ljubešić, M., (2002.) Može li se predvidjeti jezični razvoj prije negoli dijete progovori // Zbornik referatov simpozija „Naših 40 let“/Center za sluh in govor Maribor, str. 19-24.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
ZAŠTO JE VAŽNA RANA KOMUNIKACIJA?.....	2-5
RANA KOMUNIKACIJA U DJETETOVU RAZVOJU.....	6
KOMUNIKACIJSKI RAZVOJ U DJECE S POSEBNIM POTREBAMA.....	7
ZAKLJUČAK.....	8
LITERATURA.....	9